

Fisk for utvikling

Styringsdokument

Norad
Direktoratet for utviklingssamarbeid

Postadresse: Postboks 8034 Dep, NO-0030 OSLO
Besøksadresse: Bygdøy allé 2, Oslo, Norway
Tel: +47 23 98 00 00 / Fax: +47 23 98 00 99
www.norad.no / postmottak@norad.no

Omslagsfoto: Ken Opprann
Oslo: Juni 2018
ISBN: 978-827548-

Innhold

1	Bakgrunn	5
1.1	Behov	5
1.2	Erfaringer og resultater fra norsk bistandssamarbeid.....	7
2	Programmets mål og bidrag til fattigdomsreduksjon	11
2.1	Målstruktur	11
2.2	Endringsforståelse («Theory of change») (utdypes i vedlegg 3 (kap 7))	13
3	Tematisk innretning av programmet	15
3.1	Komponent 1: Fiskeriforvaltning, regelverk og bekjemping av fiskerikriminalitet.	16
3.2	Komponent 2: Forskning og utdanning.....	18
3.2.1	Forskning og høyere utdanning	18
3.2.2	Nansenprogrammet	19
3.2.3	Yrkesfaglig utdanning	20
3.3	Komponent 3: Næringsutvikling, inkludert akvakultur	21
4	Retningslinjer	22
4.1	Kriterier for landvalg:	22
4.2	Tverrgående hensyn og risikoanalyse	22
4.2.1	Korrupsjon/Antikorrupsjon.....	23
4.2.2	Kvinnens rettigheter og likestilling	23
4.2.3	Klima og miljø	23
4.2.4	Menneskerettigheter	23
4.2.5	Risikoanalyse	24
5	Organisering	25
5.1	Forvaltningsstruktur.....	25
5.1.1	Utenriksdepartementets ansvar	26
5.1.2	Nærings- og fiskeridepartementets ansvar	26
5.1.3	Norads ansvar	26
5.1.4	Ambassadenes ansvar.....	26
5.2	Samarbeid med norske fagmiljøer	26
5.3	Internt samarbeid i Norad	27
5.4	Annet samarbeid	27
6	VEDLEGG 3: «Målstruktur» og endringsteori	29
6.1	Endringsteori.....	30
6.1.1	Komponent 1: Fiskeriforvaltning, regelverk og bekjemping av fiskerikriminalitet.....	30
6.1.2	Komponent 2 Forskning og utdanning	32
6.1.3	Komponent 3: Næringsutvikling, inkludert akvakultur	33

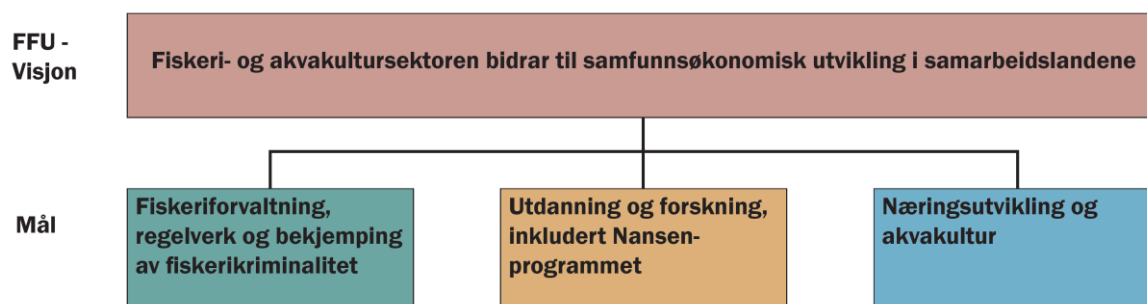
Fisk for utvikling (Ffu) – «Styringsdokument»

Det vises til instruks fra UD vedrørende forvaltning av programmet «Fisk for utvikling» (Ffu). Programmet skal: «se alle de tiltak som Norge støtter innenfor fiskeri- og havbruksfeltet i sammenheng og utvide dette området slik at norsk kompetanse og ekspertise kan komme utviklingsland i større grad til gode». Programmet strekker seg over en 5-årsperiode fra 2016. Det er en ambisjon å systematisk bygge på de erfaringer som er gjort, og øke innsatsen for å oppnå resultater. Ffu er en del av økt politisk fokus på det marine og maritime området, og må sees i sammenheng med Stortingsmelding 22 (2016-2017) [Hav i utenriks- og utviklingspolitikk](#). Programmet skal brukes aktivt i utviklingssamarbeidet. Bærekraftsmål (SDG) 14, Bevare og bruke hav og marine ressurser på en måte som fremmer bærekraftig utvikling er sentralt i Ffu. Mange av de andre målene, spesielt 1 (utrydde fattigdom) og 2 (utrydde sult) understøtter Ffu.

Norge har bistått utviklingsland innenfor fiskeri og akvakultur i mange år. I 2016 utgjorde dette samarbeidet ca. NOK 163 mill. Fra 2017 utgjør det årlige budsjettet til Nansen-programmet ca NOK 115 mill.

Fiskeri- og oppdrettssektoren bidrar direkte til matsikkerhet, sysselsetting, eksportinntekter og skatteinngang. For å bidra til matsikkerhet/ernæringsmål og utrydde fattigdom, vil Ffu støtte samarbeidsland i arbeidet med å sikre bærekraftige fiskerier og havbruk, samt å øke bærekraftig produksjon av fisk og sjømat. Ffu er innrettet i følgende hovedkomponenter:

Gjennom Ffu ønsker regjeringen å utnytte det komparative fortrinnet Norge har til å imøtekomme etterspørsel fra land i sør. Programmet er primært å anse som et utviklingsprogram basert på norsk kapasitet, kompetanse og erfaringer. Ffu skal koordinere eksisterende aktiviteter bedre for å utnytte synergier, samt å styrke og utvide samarbeidet.

1 Bakgrunn

1.1 Behov

Nær 70 prosent av fiskebestandene høstes innenfor miljømessig bærekraftige rammer, mens i overkant av 30 prosent regnes for å være overfisket. De fleste av verdens økende befolkning bor nær kysten. Dette, i tillegg til et stadig mer teknologisk avansert fiskeri, legger et stadig større press på fiskeressursene. Kunnskap om hvor mye fisk som er i havet, hvor i havet den er og hvilket miljø den lever i setter oss i stand til å forvalte ressursene slik at høsting kan skje innenfor gitte bærekraftige rammer. For å få til en bærekraftig forvaltning av fisken er et regime for tverrnasjonalt samarbeid om ressursene nødvendig. Økt etterspørsel etter fisk vil i begrenset grad kunne dekkes fra økt fangst og tradisjonelle fiskeressurser. Oppdrett blir et stadig viktigere område for å sikre matsikkerhet, for verdiskaping og inntektsøkning samt for å øke statens inntekter ved eksport.

De tradisjonelle fiskeriene utnytter bare en brøkdel av bioproduksjonen i havet. Ffu vil derfor også bidra til å assistere utviklingsland i økt høsting fra havet. Det er også viktig å redusere svinn i fiskeriene (post harvest loss) og utnytting av bifangst og avskjær som i dag ender som utkast. Videre er det et stort potensiale for høsting av utradisjonelle ressurser lavere i den marine næringskjeden – som plankton og mesopelagisk fisk. Protein og fett fra disse kildene vil også være en forutsetning for å sikre fôr-råstoff for økt produksjon i oppdrett. Videre vil det ligge et betydelig potensiale i dyrking av alger og skjell, der det kan skapes nye næringer i utviklingsland.

Fisk har lenge vært det viktigste eksportprodukt fra utviklingsland og nett-eksportverdi var i 2013 tett på 40 milliarder US\$. Hvor mye av eksportverdien som tilflyter statskassen i hvert enkelte land vet vi ikke, men det er grunn til å anta at denne inntektskilden er betydelig for de største fiske-eksporterende landene. Sysselsettingseffekten av fiskeriene i utviklingsland er også betydelig. I følge FAO arbeidet mer enn 56 mill mennesker med fiske og oppdrett i 2014. I tillegg kommer indirekte sysselsetting.

Fiskeriene bidrar til global, nasjonal og lokal matforsyning. Gjennom eksport av fiskeprodukter bidrar de til valutainntekter, som land vil kunne være avhengig av. I et matforsynings og fattigdomsperspektiv, kan det imidlertid være en konflikt mellom eksport og nasjonal/lokale behov. Problemstillingen må vurderes innenfor Ffu.

FN's Organisasjon for Mat og Landbruk, FAOs rapport 'Sustainable fisheries and aquaculture for food security and nutrition' (2014) viser at den globale fangsten av villfisk de siste årene har vært på ca. 90 millioner tonn. 40 millioner av denne fangsten kommer fra fattige småskalafiskere i sør. Rapporten understreker den viktige rolle småskalafisket spiller for sysselsetting, matvaresikkerhet, ernæring og fattigdomsreduksjon. I følge FAO er 660-820 millioner mennesker helt eller delvis avhengig av fisket. Småskala-fiskeriene står globalt for

over 90 prosent av fiskeri-sysselettingen og om lag halvparten av det totale fangstvolumet. I dag lever imidlertid millioner av mennesker, særlig i innen småskalafiskeriene, nær eller under den ekstreme fattigdomsgrensen, noe som reduserer deres evne til å bidra til matforsyning utover eget, daglig livsopphold. Det er hovedsakelig kvinner knyttet til småskalasektoren i sør som selger fisken til fattige forbrukere. Det bidrar til at fattige mennesker får økt matvaresikkerhet og bedre ernæring. I følge rapporten har småskalafiske lenge blitt oversett av nasjonale styresmakter og internasjonale giverorganisasjoner. Det er vanskelig å arbeide med fattigdomsreduksjon og matvaresikkerhet i sør uten å ta med seg denne konteksten. Det vil være viktig å ta aspektet med småskalafiske med i innretningen av Ffu.

Nær halvparten av de som arbeider innen fiskerinæringen og i verdikjedene tilknyttet fiskerinæringen, er kvinner, de fleste av disse er fattige. Kvinner og menn arbeider vanligvis i ulike deler av verdikjeden. I hovedsak arbeider menn i fangstleddet og kvinner med bearbeiding, videreforedling og handel. Innen akvakultur arbeider mange kvinner med yngeloppdrett, små fiskedammer og produksjon av fiskefor. Det er behov for å øke bevissthet og kunnskap om kvinners roller, slik at de ikke blir marginalisert i utviklingsprosjekter.

Det er en utfordring å legge til rette for ernæringsriktig kosthold med balansert innhold av næringsstoffer. Sjømat er en god kilde til mange viktige næringsstoffer det finnes lite av i andre matvarer. Fisk, særlig småfisk som spises med hode og bein, kan sikre inntak av essensielle fettsyrer, proteiner av høy kvalitet, viktige vitaminer og mineraler og dermed forebygge mangeltilstander, utviklingsforstyrrelser og sykdom. Ved å investere i lokal kunnskap om hvordan man kan utnytte villfiskressurser, kan Norge bidra til bedre ernæring.

Folks ernæringsproblemer og fattigdom skyldes ikke nødvendigvis mangel på marine matressurser, men strukturelle forhold (makt-relasjoner, kjønnsroller, ineffektiv organisering og forvaltningsregimer, fordeling, ineffektiv teknologi, mangel på nødvendig infrastruktur) som begrenser deres tilgjengelighet. Markedsadgangen er også begrenset, f.eks. på grunn av store avstander og manglende transportmuligheter.

Foto: Marte Lid

1.2 Erfaringer og resultater fra norsk bistandssamarbeid

Globalt har Norge en ledende posisjon innen fiskeri og akvakultur. Dette gjelder både utdanning, forskning, forvaltning, teknologi og næringsutvikling. Norsk kompetanse og innsikt på dette området er etterspurt. Faglig bistand til spesifikke områder gjennom institusjonelt samarbeid mellom norske og utenlandske etater har vist seg å være en nyttig modell. Denne modellen har også plassert et tydelig eierskap hos partner i sør¹. Forankring hos partnerne er avgjørende. Langsiktighet, kontinuitet og fleksibilitet er også viktig for å kunne tilpasse samarbeidet skiftende rammebetingelser og personell i sør. Gjennom institusjonelt samarbeid møtes personer som jobber med liknende problemstillinger som likeverdige partnere, noe som bidrar til å skape et godt tillitsklima mellom aktørene. Det er likevel avgjørende at råd følges opp med politiske beslutninger og implementeres. Korrupsjon er utbredt og har store konsekvenser. Det er svært viktig å ha gode analyser og innretning i prosjektene om hvordan ulike strukturelle forhold kan påvirke sektorene. Det er naturlig å reflektere over hvem som er «drivere» i sektorene og hvorfor myndighetene ikke gjennomfører nødvendige endringer. Dette kan være kontroversielt, og avdekke koplinger mellom forvaltning, politikk, beskatning, kvoter, lisenser, rammebetingelser mv.

Norsk bistand til fiskerisektoren i perioden 1985 til 2006 ble evaluert i 2008.²

Hovedkonklusjonen i evalueringen er at norsk bistand har spilt en positiv rolle i å støtte fiskeriutviklingen i samarbeidslandene, spesielt:

- Forvaltning av fiskeriressursene har blitt bedre i Namibia, Tanzania og Vietnam. Norske rådgivere har bidratt til å bygge kompetanse og kapasitet.
- Institusjonene som har mottatt støtte har klart å holde på nøkkelmedarbeidere og er bærekraftige. En viktig årsak er at norsk bistand har vært fleksibel, mottakerorientert og langsiktig og bygget opp institusjoner i landene
- Støtten som er gitt i tilknytning til etablering av private bedrifter i utviklingsland har gitt gode resultater til arbeidsplasser, i stor grad for kvinner.

Evalueringen setter spørsmålstegn ved i hvilken grad fiskeribistanden har bidratt til fattigdomsreduksjon og savner mer oppmerksomhet om kjønnsaspektet i bistanden. Evalueringen påpekte også forbedringspotensialer. Det er en erkjennelse at fattigdomsreduksjon kunne vært bedre uttrykt i flere prosjekt. Ved en bedre fiskeriforvaltning, har det vært en forventning om at dette ville komme hele landet til gode også de fattigste. Det er nå økt fokus på fordeling.

¹ (ref. bl.a. Mid Term Review April 2002, Establishment of Vietnam's fisheries law and regulations (Norad/Vietnam SRV 018, Juni 2002))

² (Evaluation of Norwegian Development Co-operation in the Fisheries Sector, Evaluation Report 6/2008, Norad).

Norge har vært en pådriver for at retningslinjer for småskalafiske (SSF) ble utviklet og vedtatt i FAO i 2014. Disse skal bistå land i å se på ulike forhold som kan avhjelpe fattigdom. Menneskerettighetsaspektet gjennomsyrrer retningslinjene. SSF skal bistå svake grupper til å bli hørt og hensyntatt i beslutningsprosesser. Det har vært økt internasjonalt fokus på SSF de siste årene. Satsing på SSF gjenspeiles i Ffu, bla i samarbeid med FAO og sivilt samfunn.

Forskningsfartøyet Dr. Fridtjof Nansen bistår EAF-Nansenprogrammet med innhenting av data om fiskebestandene og det marine miljø. Forvaltningen bruker disse dataene i kombinasjon med informasjonen de får fra fiskeriene. Nansenprogrammet har bidratt til utvikling av 17 forvaltningsplaner for ulike fiskerier. Flere av forvaltningsplanene er samarbeid mellom flere land. FAO gjennomførte en uavhengig evaluering av programmet i 2013. Programmet fikk generelt meget godt skussmål. Det ble gitt spesielt gode tilbakemeldinger på resultater, kapasitetsbygging og i å utvikle og styrke partnerskap på pan-afrikansk, sub-regionale og nasjonale nivå.

Finansieringsmekanismen, rapportering fra tokt og likestillingshensyn er forbedret i det nye programmet fra 2017. Egenandelen i forbindelse med tokt fungerte dårlig og er derfor avvirket. Deltakende land involveres derimot mer i planlegging, gjennomføring, analyse og etterarbeid for å bedre bruken av data i forvaltningen. Det ble gjennomført en «gender audit» som viste til behov for mer bevissthet mht deltakelse på kurs, opplæring etc. Deler av anbefalingene er fulgt opp, men innsatsen må prioriteres videre.

Forskningsfartøyet Dr. Fridtjof Nansen er i Oslo for å døpes. Foto: Ken Opprann

Det norske samarbeidet med Namibia i perioden 1990-2005, inkluderte både forvaltning, utdanning og FoU. Samarbeidet bidro til å bygge en god plattform for en bærekraftig fiskeriforvaltning i Namibia. Det er sentralt at bedre kunnskap om fiskeressurser og tilpasning til moderne lovgivning har gitt redskap for bærekraftig forvaltning av ressursene. Namibia og Norge er to av 6 land som vurderes å tilfredsstille min 60% i gjennomføring av FAOs adferdskodeks for ansvarlig fiskeri³.

Norge har støttet fiskeri- og akvakultursektorene i Vietnam på ulike områder, bla forvaltning, fiskerilovgivning, forskning og utdanning. Samarbeidet har bidratt til økte inntekter og færre lovbrudd. Gjennom reguleringer har det nye lovverket bidratt til å redusere presset på Vietnams fiskeressurser, blant annet ved å øke satsingen på oppdrett. I perioden 2005-2015 økte oppdrettsproduksjonen med 7,1% årlig. Verdien av akvakulturproduksjonen i 2015 var 6,9 ganger så stor som i 2001. Den nye fiskeriloven har dessuten innført reguleringer for å beskytte sårbare arter, og det er etablert 15 verneområder langs kysten. Forvaltningsplaner, lisenser og kontroller har gitt bedre og mer forutsigbar forvaltning. I Thang Loi i Halong Bay-området har lokalbefolkningen fått tildelt oppdrettslisenser. Lisensene muliggjør kreditt og lån, og har bidratt til økt næringsaktivitet. En undersøkelse foretatt av lokale myndigheter viser at antallet fattige i kommunen ble redusert fra 48 prosent til 18 prosent i perioden 2007 til 2012.

I 2015 støttet Norad det norskeide selskapet African Golden Tilapia Farm Ltd. med ca. 500 000 kr til et pilotprosjekt for fiskeoppdrett i Lake Volta i Ghana. Etter et vellykket pilotprosjekt har bedriften utvidet virksomheten og har i dag 13 ansatte. Bedriften har konkrete planer om ytterligere utvidelser i 2017, med mål å investere i hele produksjonskjeden fra avl til distribusjon for å sikre langsiktig bærekraft. Bedriften beskriver de naturgitte forholdene i Ghana som svært gode, men opplyser at det fortsatt er mangler knyttet til rammevilkår som bl.a. tilgang på fôr og yngel av høy kvalitet i tillegg til mangelfulle reguleringer for hele oppdrettsindustrien i landet.

I Ffu-programmet tas erfaringene fra det norske fiskerisamarbeidet videre. Ved å samle prosjektene i et program skal det bli lettere å se innsatsen i sammenheng, samt etablering av strukturer for å trekke på erfaringer fra et prosjekt til et annet. Det må sikres at nye prosjekter faller innenfor rammene til Ffu og bidrar til de overordnede målene. Ved å sikre koordinering fra sekretariatet, vil en bidra til å sikre helhet og færre initiativ som ikke sees i sammenheng med totaliteten. Ffu bedrer muligheten til å gjøre strategiske prioriteringer med bruk av begrensede norske faglige ressurser.

Ffu kan evt oppskaleres over tid. Det kan tenkes andre, større satsinger i tillegg til Nansenprogrammet. En aktuelle tilnærming kan være et fiskerioppsynsprogram (eget fartøy

³ (Code of Conduct for Responsible Fisheries, FAO)

med norsk besetning og kompetanse fra Kystvakten om mulig). Det er muligheter for økt og større programsamarbeid med multilaterale institusjoner. Dette kan f.eks. være med FAO om implementering av Havnestatsavtalen (Port State Measures Agreement, PSMA) i utviklingsland eller med OiE (Verdens dyrehelsorganisasjon) knyttet til økt innsats for fiskehelse. Dersom det er tilgjengelige midler kan også støtte til fysisk infrastruktur vurderes. Det kan gjøres mer på områder som f.eks. småskalafiske, forskning og forvaltning, kvinners rettigheter, lokalsamfunnsutvikling etc. Over tid kan det også gjøres mer på oppskalering av andre områder som allerede ligger inne i programmet.

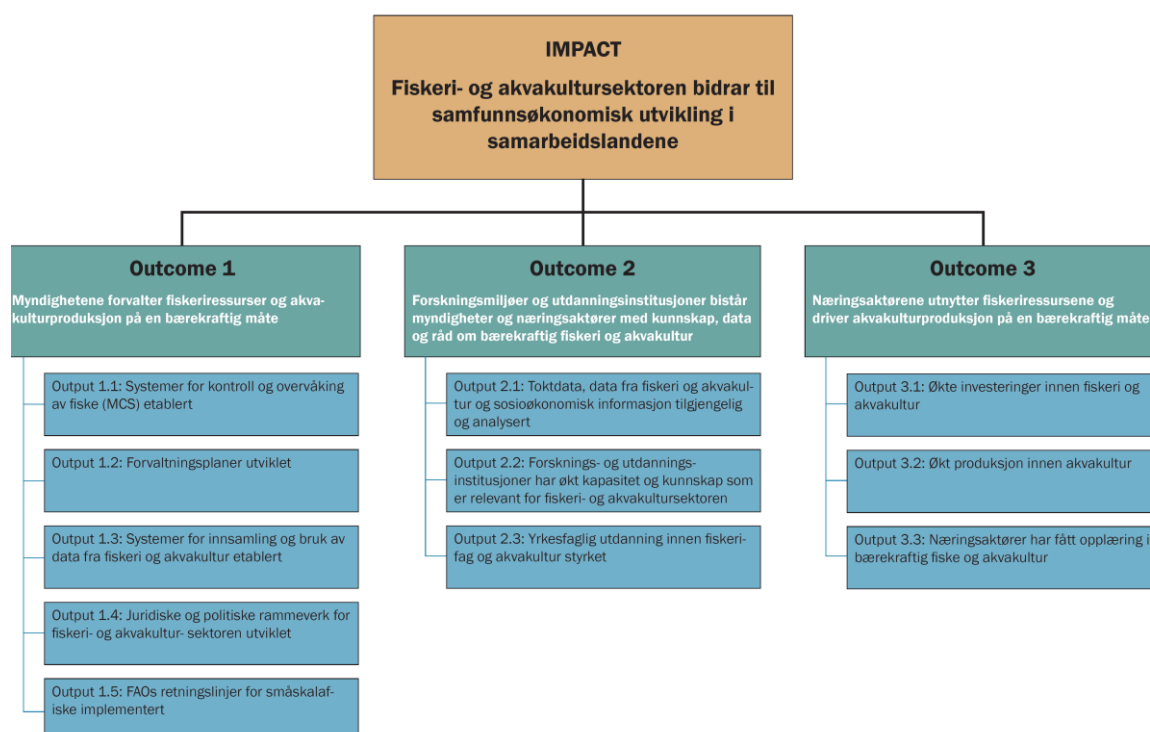
Fiskeoppdrett i Halong Bay i Vietnam. Foto: Ken Opprann

2 Programmets mål og bidrag til fattigdomsreduksjon

2.1 Målstruktur

I arbeidet med å bekjempe fattigdom er det viktig både å produsere mer mat og skaffe arbeid til flere. Tradisjonelt fiske kan i begrenset grad bidra til økt matproduksjon. Bedre fiskeriforvaltning vil imidlertid gi bedre utnyttelse av ressursene. Det ligger også interessante muligheter for økt høsting fra utradisjonelle fiskeressurser, spesielt på lavere nivå i næringskjeden. Fordeling av ressurser er også en relevant problemstilling. Ferskfisk er viktig for matsikkerhet og ernæring lokalt. Innen akvakultur er det potensiale for økt produksjon, men denne må være bærekraftig.

Visjonen eller overordnet mål for Ffu er fattigdomsreduksjon i samarbeidslandene.

Utviklingsmålet er at fiskeri- og oppdrettssektoren bidrar til samfunnsøkonomisk utvikling i samarbeidslandene. Dette innebærer økt sysselsetting for kvinner og menn, samt bedre mat- og ernæringsikkerhet for befolkningen.

Tiltaksmål («outcomes»):

- Myndighetene forvalter fiskeriresurser og akvakulturproduksjon på en bærekraftig⁴ måte

⁴ Bærekraftig utvikling defineres som tiltak for økonomisk vekst der ressursbruken har som mål å møte menneskelige behov og samtidig bevare miljøet, slik at dette kan tilfredsstilles ikke bare i nåtid, men også

- Forskningsmiljøer og utdanningsinstitusjoner bistår myndigheter og næringsaktører med kunnskap, data og råd om bærekraftig fiskeri og akvakultur
- Næringsaktørene utnytter fiskeriressursene og driver akvakulturproduksjon på en bærekraftig måte

Innenfor hvert av tiltaksmålene er det definert leveranser («output»). Disse er på et overordnet nivå og er knyttet til viktige komponenter i Ffu, bla Nansenprogrammet. Fordi programmet favner bredt vil det kunne være enkeltprosjekter i Ffu som ikke direkte er knyttet til output, men de skal likevel bidra til det overordnede målet. Det må utvikles målhierarki og resultatrammeverk for de enkelte prosjektene innenfor programmet ihht vanlig prosjektskyklus. De ulike prosjektene er forskjellige i innretning og innhold, men en fellesnevner er at de skal bidra til bærekraftig forvaltning og optimal ressursutnyttelse.

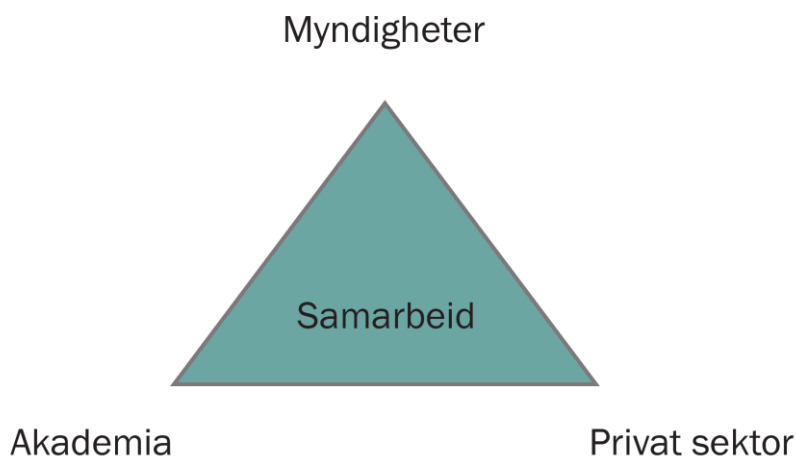
Ffu-programmet skal bidra til konkrete tiltak som skal føre til redusert fattigdom for enkelte grupper. I tillegg skal programmet også bidra til langsiktig strukturendringer (f.eks. bedre forvaltning basert på bestandskartlegging). På sikt skal disse gi resultater som også er nyttig for de fattigste i tråd med «leave no one behind». Det vil være viktig å følge opp og sikre fattigdomsorientering der det jobbes med strukturendringer. Målhierarkiet utgjør en overbygning og skal kunne dekke prosjektene som ligger under programmet, uavhengig av hvem som forvalter dem.

Ffu skal etter planen evalueres etter fem år. Det er derfor viktig å avklare på hvilket grunnlag effekten av programmet skal måles på. I vedlegg 2 framgår resultatrammeverk som angir «baseline», mål og «Means of verification» for de ulike leveransene («output»). For noen av disse må det gjøres et videre arbeid for å få god nok informasjon om «baseline». Der det er relevant er disse knyttet til resultatrammeverket i Nansen-programmet. Nansen-rammet er en vesentlig del av Ffu, det bør derfor vurderes å se evaluering av disse i sammenheng.

for framtidige generasjoner. For å skape bærekraftig utvikling må verdenssamfunnet jobbe på tre områder: - Miljø, -Økonomi, -Sosiale forhold (fattigdom). Brundtlandkommisjonen, 1987

2.2 Endringsforståelse («Theory of change») (utdypes i vedlegg 3 (kap 7))

Norsk modell

Mange utviklingsland har et stort potensiale innen fiskerier og akvakultur for bedre ernæring, næringsutvikling og økonomisk vekst. Men ikke-bærekraftige fiskerier, ressursfordeling, klimaendringer og forurensing undergraver levekår og matsikkerhet. Overfiske fører til forringelse av fiskebestandene og endringer i økosystemene. Svakt styresett, korrupsjon og manglende kompetanse og kapasitet på ressursforvaltningsområdet står i veien for å forbedre situasjonen i mange utviklingsland. Det er ofte mangel på data og forskningsbasert kunnskap som er nødvendig for en bærekraftig og økosystembasert forvaltning. Dette gjelder også for oppdrett, i tillegg til utfordringer med helse, miljø, teknologi og kompetanse. Tilpasset policy og regelverk, egnede institusjoner og god forvaltningspraksis er avgjørende for å sikre de rammebetingelsene som trengs for de nødvendige endringer. Det er behov for bedre rammebetingelser og flere investeringer for å sikre økt, bærekraftig oppdrettsproduksjon.

Fisk er mat, og fiskerisektoren bidrar bla til matsikkerhet, sysselsetting, eksportinntekter og skatter. For å bidra til matsikkerhet og ernæringsmålet og utrydde fattigdom, vil Ffu støtte samarbeidsland i arbeidet med å sikre bærekraftige fiskerier og økosystemer, samt å øke bærekraftig produksjon av fisk og sjømat både gjennom økt kunnskap og bedre rammebetingelser. En god, kunnskapsbasert forvaltning er nøkkelen til at vi også i framtiden skal kunne spise sunn og næringsrik sjømat. Kunnskap om hvor mye fisk som er i havet, hvor i havet den er og hvilket miljø den lever i, setter oss i stand til å fordele ressursene slik at alle kan høste innenfor gitte bærekraftige rammer. Det er viktig å overvåke og forske på fiskebestandene samt at landene har en god fiskeristatistikk for å vite hvor mye som kan fiskes. I tillegg får vi kunnskap om økosystemet fisken lever i og forståelse av samspillet i økosystemet. Økt kunnskap bidrar også til økt bevissthet om matvaresikkerhet i befolkningen.

For at fiskeriene og akvakultur skal kunne bidra til en samfunnsøkonomisk utvikling må disse være basert på en bærekraftig forvaltning hos myndighetene og en bærekraftig ressursutnyttelse fra næringsaktørene. Forsknings- og utdanningsinstitusjoner må bistå både offentlige og private aktører med kunnskap, data og analyser. Ffu skal bistå lokale institusjoner i utviklingsland med toktdata og analyser fra bestandskartlegging, som igjen skal danne grunnlag for bedre forvaltning. Støtte til utdanning og kompetanse, både på høyskole og yrkesskolenivå skal heve nivået, både i utdanningssektoren, offentlig forvaltning samt i næringslivet. Det er generelt en høy korrelasjon mellom kompetanseheving og bedre leveranser/produksjon.

En effektiv og god lovgivning er også nødvendig for å bygge opp moderne og bærekraftige fiskerier og akvakulturindustri som kan tiltrekke seg kapital. Myndighetene må sørge for gode rammebetingelser for næringen, som infrastruktur, regelverk for produksjon, tildeling av lisenser etc. Ulovlig, uregistrert og urapportert fiske (UUU) er et stort problem og tapper landene for kapital, inntekter og reduserer dermed levekår. Redusert ulovlig fiske bidrar til mer bærekraftige fiskerier, bedre økonomi for de som driver lovlig og bedre lønnsomhet og matsikkerhet fordi verdikjeden går gjennom formelle kanaler. Sivilsamfunnsorganisasjoner har en rolle i å bidra til åpenhet og transparente prosesser. Ffu skal bidra til å utvikle bedre forvaltningsplaner og lovgivning, samt andre mekanismer for å redusere UUU.

For å få til en bærekraftig og rettferdig fordeling av fisken er et nært samarbeid mellom land som høster av samme ressurs helt nødvendig, men ofte vanskelig å oppnå.

Forutsatt politisk vilje og evne til implementering, vil forbedret styresett, relevant politikk og bedre rammebetingelser for sektoren fasilitere investeringer, øke produksjon og bedre tilgang til lokale og internasjonale markeder. Dette vil igjen bidra til bedre matsikkerhet og jobbskaping.

Spesielt der det er aktuelt med større, helhetlig innsats i Ffus hovedland kan det være viktig med en politisk økonomi analyse av strukturelle forhold. Det kan videre være aktuelt å analysere fordeling av ressurser, kjønnsroller og andre sosioøkonomiske forhold. Disse analysene skal drøfte i hvilken grad forutsetningene for endring er tilstede, identifisere aktører/grupper/lokalsamfunn med ulike interesser samt risiko vurdere konsekvensene dersom dette mangler.

Ffu er basert på en antakelse om at bærekraftig forvaltning og utnyttelse av akvatiske ressurser trenger strukturer som inkluderer offentlig og private sektor, sivilt samfunn, samt en tverrsektoriell tilnærming. Som et eksempel kan nevnes at utviklingen av fiskeriforvaltningen og oppdrettsnæringen i Norge var basert på nært samarbeid mellom forskning/akademia, privat sektor og forvaltning. Erfaringene viser at når aktørene

samarbeider på en komplementær og konstruktiv måte kan det bidra til en vinn-vinn situasjon.

Privat sektor og næringsaktører bidrar med verdiskaping og jobber, som igjen gir skatte og eksportinntekter. Sivilt samfunnsorganisasjoner har ulike roller og arbeider på ulike nivåer. Globalt bidrar NGOer til ansvarliggjøring og normativt arbeid internasjonalt, f.eks. knyttet til rettigheter, deltakelse i beslutningsprosesser eller ved deltakelse i tekniske konsultasjoner i FAO. Videre har organisasjonene en rolle som pådriver, f.eks. for å sikre bærekraftig balanse mellom «bruk og vern». Med omfattende teknisk ekspertise blir NGOer ofte vurdert som en viktig sparringspartner for myndigheter ved utforming av bærekraftige regimer for forvaltning av fiskeressurser. Organisasjonene jobber også for å sikre at lovverk og retningslinjer blir håndhevd og at myndigheter fremmer samfunnsansvarlige investeringer som bidrar til mer rettferdig fordeling av ressurser gjennom åpne og transparente prosesser. På lokalt nivå kan NGOer bla. bidra med å styrke økt produksjon gjennom opplæring og verdikjedetenkning. Organisasjoner kan også fungere som et mellomledd mellom lokalsamfunn, nasjonale institusjoner og privat sektor, for å fremme lokale behov og sikre at rettigheter ivaretas og samtidig formidle og gjøre informasjon om fiskeriforvaltningen tilgjengelig for sine respektive lokalsamfunn.

3 Tematisk innretning av programmet

Ffu består av en rekke ulike elementer (forskning, forvaltning, opplæring etc). Ikke alle fagområder er relevante samtidig i alle land, og flere fagområder er i seg selv regionale (eksempelvis Nansenprogrammet og UUU). I mange land er det flere andre givere inne på fiskeri og oppdrett, noe som kan gjøre norsk innsats mer spisset, fleksibel og komplementær.

Ffu må forholde seg til konsentrasjonsprinsippet i bistanden. Det er aktuelt med et fåtalls "hovedland" i Ffu. I disse vil det være en mer helhetlig tilnærming, som dekker flere og bredere samarbeidsområder. I tråd med innretningen av Ffu og dialog har den interdepartementale rådgivende gruppen foreslått land, som seinere ble godkjent av UD. Colombia, Ghana og Myanmar er valgt som aktuelle hovedland i Ffu. Dette er basert på politiske prioriteringer, potensiale for utvikling innen sektorene, samt myndighetenes evne og vilje til å arbeide med Ffu. Fiskeressurser er utbredt på tvers av maritime grenser, og det er derfor viktig med en regional tilnærming. Det kan være aktuelt med fokusert støtte til regionale institusjoner.

Basert på behov, evne og vilje i andre land enn hovedlandene, og områder hvor Norge har komparative fortrinn, kan det imidlertid etableres samarbeid innenfor definerte fagmoduler. Denne modellen vil utgjøre grensesnittet mellom etterspørsel i samarbeidslandene og særlig norsk kompetanse. Ved å tilby «pakker», basert på rammeavtaler med norske aktører, kan

Ffu-innsatsen enklere skaleres opp og ned etter behov. Arbeidet innrettes i tematiske moduler, som kan tilpasses enkeltland/regioner basert på etterspørsel og behov. Dette vil også gjøre det mulig å sette i gang begrensede tiltak/pilotprosjekt relativt raskt i enkeltland.

Matrisen under, fig 1, eksemplifiserer en slik mulig modulmodell. Norge vil kunne bidra med spisset faglig bistand på enkeltområder. Ffus hovedland (Land A) , vil ha bredere samarbeid knyttet til hvert område. I tillegg vil det være begrenset, men konsentrert innsats på spesifikke områder i andre enkeltland (land B) og i regioner.

	Forvaltning & regelverk			Utdanning og forskning		Næringsutvikling og akvakultur	
	Forvaltning	Lovgivning	UUU	FoU/ opplæring	EAF-Nansen	Oppdrett	Sivilt samfunn
Land A1	X	X		X	X	X	
Land A2		X	X	X		X	X
Land B1	X		X	X		X	
Land B2		X	X		X	X	
Land B3			X		X		X
Land B4			X			X	
Region 1	X			X	X		
Region 2	X			X	X		
Etc							

I delkapitlene under gis det eksempler på aktuelle samarbeidsområder innenfor Ffu. I praksis begrenser ikke det aktuelle samarbeidet seg til disse.

3.1 Komponent 1: Fiskeriforvaltning, regelverk og bekjemping av fiskerikriminalitet.

En god forvaltning av akvatiske ressurser krever et godt og hensiktsmessig regelverk for ivaretagelse av økosystem og matsikkerhet, basert på lands egne prioriteringer og politikk. Internasjonale konvensjoner og avtaler legger rammene for nasjonal lovgivning. Hav som eget utviklingsmål kan også bidra til å styrke ivaretagelsen av havene som økosystem. Basert bla. på erfaringer fra den norske forvaltningsmodellen, vil Ffu bistå utviklingsland med å utvikle en bærekraftig forvaltning av sine respektive fiskeri- og akvakultursektorer. Mye norsk kunnskap er generisk av natur og kan tilpasses utfordringer i utviklingsland, f.eks. tilpasning av lokalt lovverk til globale rammeverk, samt av de relevante frivillige internasjonale retningslinjene på sektoren innenfor følgende områder:

- Lov og forskriftsarbeid, institusjonelle rammeverk
- Utvikling av forvaltningsplaner og høstingsregler (villfisk)
- Tiltak for å bedre beskatningsmønstre (villfisk)

- Organisering av og tilrettelegging for samarbeid bilateralt og i regionale fiskeriforvaltningsorganisasjoner (villfisk)
- Rapporteringsordninger og forvaltning av relevante fiskeridata
- Forvaltning av tildelings- og driftsfaser (fiskeoppdrett)
- Utvikling og utøvelse av risikobasert tilsyn (fiskeoppdrett)
- Kontroll og håndhevelse
- Innarbeiding av retningslinjer for bærekraftig småskalafiske (SSF) i nasjonal fiskerilovgivning

Norge kan også bidra i organiseringen av konkurrerende bruk av havet. Bidrag kan være innenfor følgende områder:

- Lov og forskriftsarbeid, institusjonelle rammeverk
- Utvikling av arealplaner til sjøs, for oppdrettsnæringen og for olje- og gassvirksomheten etc.
- Håndtering av konflikter mellom fiskeri- og annen næringsvirksomhet
- Innhenting, lagring og bruk av areal- og artsdata
- Integrert kystsoneplanlegging (ICZM), hvor bruk av landområder planlegges i sammenheng med nærliggende sjøområder, marin arealplanlegging og fiskerisamfunn
- Arbeid med å styrke organisasjoners evne til å bidra i utvikling av lov og forskriftsarbeid.
- Bidra til implementering av retningslinjer for småskalafiske

Norge er anerkjent for sin kompetanse på arbeidet med å bekjempe fiskerikriminalitet og arbeid med UUU. Det kan vurderes ytterligere utviklingssamarbeid komplementært med den innsatsen Norge allerede støtter, bla følgende aktivitetsområder:

- Praktisk assistanse med kriminalitetsanalyse, dokumentasjon og kunnskapsbasert operativ virksomhet
- Lov og forskriftsarbeid for tverrfaglig og grenseoverskridende fiskekrimbekjempelse
- Utvikling av sektorovergripende og grenseoverskridende straffetiltakskompetanse
- Utvikling og iverksettelse av tverrfaglige etterforsknings- og påtaleplaner
- Støtte til de multilaterale organisasjoners arbeid, her inkludert INTERPOL, UNODC, WCO, ILO, FAO og IMO
- Kunnskapsoverføring innen etterlevelse, identifisering, informasjonsutveksling, etterforskning, rettsanmodning og straffeforfølgelse
- Støtte prosesser relatert til framforhandling av internasjonale normer og regelverk
- Styrke sivilsamfunnets evne til å påvirke internasjonale normer samt overvåke og bekjempe fiskerikriminalitet.

Statsminister Erna Solberg, utenriksminister Børge Brende og miljø- og klimaminister Vidar Helgesen lanserte regjeringens første melding til Stortinget om havets rolle i utenriks- og utviklingspolitikken fredag 24. mars 2017. Her sammen med kaptein Tommy Steffensen om bord på forskningsfartøyet Dr. Fridtjof Nansen. Foto: Ken Opprann

3.2 Komponent 2: Forskning og utdanning

Kompetansebygging er et kjerneelement i norsk bistand. I utdanning og forskning inngår opplæring på alle nivå inkluderer on-the-job-training. I denne komponenten legges det opp til økt satsing på yrkesfaglig opplæring, utdanning på høyskolenivå og forskning. Programmet kan inneholde (men er ikke begrenset til) punktene under:

3.2.1 Forskning og høyere utdanning

Aktuelle tema er fiskeri, oseanografi, akvakultur, fiskehelse, genetikk og avl, ernæring og fôr, fiskeribiologi, forurensning, miljø og samfunnsutvikling. Følgende tiltak kan være relevante:

- Etablere nettverk mellom norske og utvalgte universiteter i utviklingsland.
- Forsknings samarbeid knyttet til fiskeri og oppdrett, bla med World Fish
- Samarbeid med SIU, Norad/utdanning og andre for å finne synergieffekter innen høyere utdanning.
- Samarbeid knyttet til fiskehelse, basert på koordinert innsats fra flere relevante norske institusjoner, f.eks. Veterinærinstituttet, Veterinærhøgskolen og andre.
- Støtte til høyere utdanning, inkludert i programmene i Ffu-hovedland

3.2.2 Nansenprogrammet

Nansenprogrammet har i mer enn 40 år bistått samarbeidsland med innsamling av data og utvikling av kunnskap om fiskeressurser og det marine miljøet. En målsetting for dette programmet er å bruke kunnskap om det marine økosystemet til bedre forvaltning. Lange tidsserier om marint miljø og ressurser som programmet har bidratt til å samle inn, er uvurderlig for å kunne følge utvikling og trender i havområdene og forstå effekter av klimavariasjon og endring. Det nye Nansen-programmet vil fokusere på følgende:

Bærekraftig fiske:

- Kunnskap som grunnlag for deling av fellesbestander
- Bestandsdynamikk, utbredelse og livshistorie
- Biomasse og produksjon i ubeskattede ressurser (mesopelagisk fisk, plankton...)
- Utbredelse og mangfold i tropiske økosystem
- Styrke den vitenskapelige forvaltningsrådgivningen

Forurensing og marint naturmangfold:

- Miljøundersøkelser i forbindelse med petroleumsvirksomhet
- Prøvetaking av fisk med omsyn til mat-trygghet
- Kartlegging av marint søppel og mikroplast
- Habitatkartlegging

Klimaendring:

- Effekter av klimaendring på marine økosystemer
- Karbonsyklus og havforsuring
- Karakterisering og endring i marine økosystemer

Kompetansebygging:

- Økt vitenskapelig produksjon og kompetanse blant forskere i samarbeidsland gjennom deltakelse i Nansen Science Consortium
- Økt kompetanse i tekniske fagdisipliner gjennom «Nansen technical training network» (yrkesfagrettet kursvirksomhet innen fiskeriforskning og forvaltning).
- "On the job training" for forskere fra samarbeidsland om bord i "Dr. Fridtjof Nansen". Dette har alltid vært en viktig komponent, som vil bli betydelig styrket i det nye programmet.
- Det nye fartøyet har også kapasitet til «on board training» av maritimt personell (kapteiner, trålbaser etc.) som kan være et viktig bidrag til samarbeidsland for optimal drift av egne forskningsfartøy.

3.2.3 Yrkesfaglig utdanning

Innenfor Ffu kan det satses på å løfte den yrkesfaglige utdanningen innen fiskeri og akvakultur.

Regjeringen la fram Stortingsmelding. 25 (2013–2014); Utdanning for utvikling. Det er satt i gang flere oppfølgingstiltak av meldingen, bl.a. søknadsbaserte ordninger. Det kan være aktuelt å vurdere innsats innen Ffu som er komplementære til og utfyller satsinger i utdanningsmeldingen.

Tiltak innen Ffu kan omfatte:

- Støtte fiskerifagskoler i utviklingsland, gjerne med et regionalt perspektiv.
- Yrkesfaglig utdanning innen akvakultur på røktornivå – som gir fagbrevkurs for røktere innen akvakultur.
- Vurdere samarbeid med aktører innen høyere utdanning, spesielt innen fiskeforedling.

3.3 Komponent 3: Næringsutvikling, inkludert akvakultur

Det er et mål å få flere investeringer og økt produksjon til utviklingsland. Privat sektor må bidra med «kompetent kapital», kunnskap om produksjon, foredling marked og eksport. Myndighetene må legge til rette med gode rammebetingelser.

Oppdrettsnæringen står foran mange utfordringer. Målrettede avlsprogram, utvikling av egnet fôr og vaksiner, miljøkonsekvensanalyser, identifisering av egnede arter for oppdrett, egnet lokalisering etc. er tiltak som har vist seg effektive i norsk oppdrettsnæring. Norge kan bistå med kompetanse til myndigheter i utviklingsland for langsiktig samarbeid og kunnskapsutvikling for rammebetingelser.

Sivilsamfunnsorganisasjoner kan være aktuelle aktører for å bedre produksjon og verdikjeder, både knyttet til oppdrett og småskalafiske. Norads næringslivsordninger som skal legge til rette for investeringer må også sees i sammenheng med Ffu, og det må søkes komplementaritet der det er mulig. Det vil spesielt være viktig å sikre et fokus på strukturer som påvirker kvinners deltakelse.

Det kan være aktuelt å støtte:

- Næringsutvikling basert på økt foredling
- Næringsutvikling basert på høsting lavere i næringskjeden f.eks. tare dyrking
- Skjelloppdrett – her ligger et stort potensiale i akvakulturproduksjon uten behov for foring.
- Utvikling av eksisterende og nye småskalafiskerier (f.eks. teinefiske etter reker, kreps, hummer, blekksprut, mollusker, blant annet på større dyp).
- Teknologioverføring og innsats i infrastruktur og verdikjedene blant annet for å redusere svinn
- Arbeid med rammebetingelser innen forvaltning, regelverk, eiendomsforhold, finansiering (sikre et gender perspektiv)
- Arbeid med fokus på fiskehelse, bla PVS (Performace of Veterinary Services)
- Arbeid med fokus på miljøforhold, vannkvalitet etc.
- Oseanografisk modellering for optimal lokalisering av oppdrettsanlegg
- Utvikling av effektivt fiskefor – med sikte på lokal produksjon
- Genetikk og avl for høykvalitet settefisk
- Regionale demonstrasjonsanlegg i akvakultur rettet mot fagbrevutdanning av røktere
- Arbeid med å styrke sivilsamfunnets evne til å ta på seg en pådriverrolle for bærekraftig næringsutvikling.

I spesielle tilfeller kan det kan også være aktuelt å støtte finansieringsmekanismer som mikrokreditt og fond.

4 Retningslinjer

Utviklingslandenes behov må ligge til grunn for tiltak. Det er viktig å finne grensesnittet mellom behovet hos våre partnere og der Norge kan levere faglig bistand.

Utviklingssamarbeid må være svært langsiktig, fleksibelt og ta hensyn til landenes begrensede kapasitet. Kompetanse- og kapasitetsbygging må gå hånd i hånd med støtte til å løse de oppgavene disse landene står overfor.

På enkelte områder av sektoren kan det være viktig å videreføre noe samarbeid med middelinntektsland som har behov for å løse sine miljø- og fiskesykdoms-problemer, spesielt dersom dette sees i en regional kontekst. Hovedfokus vil dog være på de fattigste landene.

4.1 Kriterier for landvalg:

Geografisk konsentrasjon legger føringer for Ffu. På noen områdene vil det være naturlig med en regional tilnærming. Mye av innsatsen vil likevel skje gjennom bilateralt samarbeid. Det er derfor naturlig å ha retningslinjer for hvilke land som skal inngå i programmet. Det legges opp til følgende kriterier⁵:

- Samarbeid skal være etterspørselsdrevet
- Landet skal være klassifisert som et OECD/DAC land. Visjonen om å bekjempe fattigdom skal tillegges vekt. Konsentrasjonsprinsippet skal ivaretas.
- Det skal være en betydelig fiskeri/oppdrettsnæring eller potensiale for dette i landet
- Norsk erfaring og ekspertise skal være relevant
- Det må være identifisert behov for kapasitets og kompetansebygging i fiskeri/oppdrettsnæringen
- Landet må forplikte seg til å implementere programaktiviteter som har til hensikt å forbedre styringen og utviklingen av fiskeri/oppdrettssektoren

4.2 Tverrgående hensyn og risikoanalyse

Det er fire tverrgående hensyn i norsk utviklingspolitikk som også gjelder for Ffu. Det vises til de respektive ordningsregelverk. De følgende tverrgående hensynene skal ivaretas;

- Korrupsjon/Anti-korrupsjon
- Kvinners rettigheter og likestilling
- Klima og miljø
- Menneskerettigheter

⁵ For Nansen-programmet er det egen prosess mht. utvelgelse av land

4.2.1 Korrupsjon/Antikorrupsjon

I naturressursbaserte sektorer er hensyn til godt styresett sentralt, ettersom slike sektorer ofte er utsatt for korrupsjon, bedrageri og ulovlige aktiviteter. Godt styresett omfatter offentlige institusjoners evne til å jobbe effektivt og åpent, og privat sektors forhold til samfunnsansvar i tillegg til et sterkt sivilt samfunn som kan holde myndigheter ansvarlig for beslutninger gjort på vegne av befolkningen. Det er stor risiko for korrupsjon, både knyttet til privat og offentlig sektor, samt politisk. Dette må sees i sammenheng med at myndigheter og andre sentrale aktører ofte ikke ønsker nødvendig strukturendring. Det er viktig å drøfte korrupsjon som risiko (i hvilken grad måloppnåelse kan bli påvirket av korrupsjon) og i hvilken grad prosjekter kan føre til mer korrupsjon. Politisk økonomiske analyser kan være et viktig redskap.

4.2.2 Kvinners rettigheter og likestilling

Kvinner er sentrale i bearbeiding og handel med fisk. De er sentrale i fiskerisamfunn som utgjør ryggraden i småskalafisket i de fleste land. De foretar reparasjon av redskaper, eier båter, driver med kreditt til småskalafiskere. Gjennom salg av fisk i landsbyer og på markedsplasser påvirker de bruken av fisk og dermed ernæring. Disse forholdene understreker at likestillingshensyn må ivaretas i på flere måter, både på prosjektnivå (konkretiserte leveranser knyttet til kvinners rettigheter og likestilling) og på aktivitetsnivå (kompetanse- og kapasitetsutvikling, deltakelse i kurs, seminarer etc.). Når samarbeidet omfatter næringsutvikling og verdikjeder er samme hensyn viktig. Selv om det er høy kvinneandel i fiskeri og oppdrettsnæringen, er disse ofte marginalisert. I forbindelse med modernisering må det nøye vurderes hvilke konsekvenser dette kan gi for arbeidsplasser, spesielt for kvinner. Tiltak som ivaretar kvinners interesser både direkte som nevnte ovenfor, og for å endre strukturelle systemer som diskriminerer kvinner er viktig å få fram.

4.2.3 Klima og miljø

Disse hensynene må ivaretas i utforming av tiltak innenfor programmet. Det overordnede målet om bærekraft i alle aspekter av bistand er her viktig. Økosystembasert fiskeriforvaltning og kunnskap om klima, som den nye fasen av Nansenprogrammet skal bidra til, vil i seg selv være et viktig tiltak i så måte. Det er store muligheter i å skape næringsutvikling innenfor sektoren samtidig som miljøhensyn ivaretas bedre. Dette gjelder ivaretagelse av bifangst, redusere utkast og svinn, bruk av avskjær fra fiske i næringsområder som fôr-produksjon (ved ensilasje), bioteknologiske næringsinteresser (bl.a. farmasøytiske produkt) etc. Innenfor fiskerisamarbeid er bevaring av mangroveskog og biodiversitetshensyn ved bruk av importerte arter eksempler på konkrete miljøhensyn i arbeidet. Som tverrgående hensyn skal utilsiktede konsekvenser på miljø og klima vurderes.

4.2.4 Menneskerettigheter

MR innenfor fiskerisektoren kommer bla til anvendelse innenfor fiskerilovgivning, og i særlig grad i forhold til ivaretagelse av rettigheter til fiskere som overtrer grenser mellom land. ILOs konvensjoner er relevante her. De internasjonale retningslinjene for bærekraftig

småskalafiske omtaler menneskerettighetene og internasjonal lov på dette i et slikt omfang at støtte til implementering vil få betydning også for de rettighetene som er omtalt der. Et annet område er rettigheter knyttet til åpenhet, f.eks. ved tildeling av konsesjoner og lisenser. I post-konflikt områder er det ofte spesiell fokus på forvaltning av og tilgang til naturressurser. I forbindelse med fredsprosesser sees ofte privat sektor på som en mulighet for å bidra til økonomisk vekst og sysselsetting. Politisk økonomi analyser bør bla drøfte disse aspektene. Risikoelementer og avbøtende tiltak må vurderes.

4.2.5 Risikoanalyse

Det er utarbeidet en overordnet risikomatrix for Ffu som viser noen sentrale risiki i programmet, se vedlegg 4. Noen sentrale risikofaktorer er:

- Miljøkonsekvenser av oppdrett/fiskeri
- Tilgang til og fordeling av ressurser
- Kapasitet og ressurser hos partnere
- Manglende kontekstforståelse hos norske fageksperter
- Korrupsjon
- Budsjettsituasjon
- Høye forventninger

I forbindelse med enkeltprosjekt innen Ffu må det gjøres vurderinger av risikoelementer

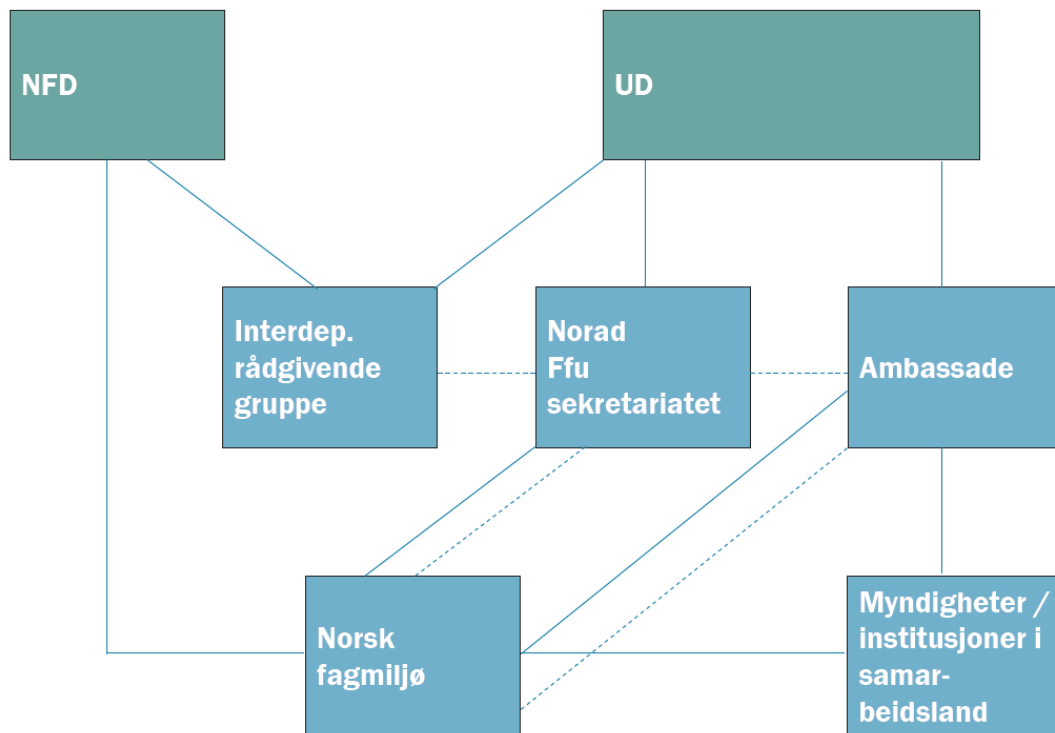
Foto: Ken Opprann

5 Organisering

5.1 Forvaltningsstruktur

Ffu-sekretariatet er lagt til Norad. En rådgivende interdepartemental gruppe er etablert, bestående av NFD (Nærings- og Fiskeridepartementet) og Utenriksdepartementet. Gruppen skal gi råd på strategisk nivå for programmet. Beslutninger av strategisk art fattes av UD. Se fig. 2. UD har lagt rammene og føringer for Ffu.

Sekretariatet i Norad skal gi faglig rådgivning og forvalte enkelte prosjekter. Det skal koordinere norsk fiskeribistand, og fyller sekretariatsfunksjoner for den interdepartementale gruppen. Forvaltningsansvar og BDM (budsjett disponeringsmyndighet) for prosjektene videreføres i utgangspunktet som i dag. Bilaterale prosjekt finansiert over Regionbevilgningen forvaltes av ambassadene. Over tid, og avhengig av ressurser og kapasitet, kan det vurderes andre forvaltningsmodeller, der evt. mer forvaltning legges til Norad. Regionale prosjekt kan forvaltes av UD, ambassade eller Norad.

Ffu baseres på interesse i et land, dvs. anmodning fra landet via den norske ambassade, samt et konseptnotat om status, utfordringer og behov for samarbeid. Basert på dette kan Norad i samarbeid med norsk faglig partner foreta en behovskartlegging basert på fiskeri- og bistandsfaglige vurderinger i det aktuelle landet. Risikoidentifisering og politisk økonomi analyse vil være en del av dette arbeidet. Basert på kartleggings- og analyse prosessen, og drøftinger i den interdepartementale gruppen, besluttes det en evt. planleggingsprosess.

Dersom det blir aktuelt med gjennomføring av et prosjekt i landet, er det i utgangspunktet tenkt at samarbeidslandet er ansvarlig for utarbeidelse av PD, gjerne med assistanse fra norske aktører. Figuren under viser organisasjonsstrukturen i Ffu.

5.1.1 Utenriksdepartementets ansvar

Utenriksdepartementet er ansvarlig for den samlede utenriks- og utviklingspolitikken hjemme og ute. UD har det formelle ansvaret for Ffu-programmet, og leder den interdepartementale rådgivningsgruppen. Overordnede og strategiske beslutninger tas av departementet. Ulike fagseksjoner trekkes inn ved vurdering av henvendelser om samarbeid og i oppfølging av program.

5.1.2 Nærings- og fiskeridepartementets ansvar

NFD skal delta aktivt i den interdepartementale rådgivningsgruppen med faglige råd og innspill til programmet. Havforskningsinstituttet og Fiskeridirektoratet som er underliggende etater under NFD er sentrale samarbeidspartnere i Ffu.

5.1.3 Norads ansvar

Norad har ansvaret for sekretariatet for Ffu. Ffu-sekretariatet skal bidra med bistandsfaglige innspill til strategi og innretning, kvalitetssikring og overordnet koordinering av Ffu, samt bidra med faglig rådgiving til ambassadene ved forberedelse og oppfølging av program. Beslutning og forvaltning av Nansen og enkelte fiskeri og oppdrettsrelaterte prosjekter finansiert over kap.post 165.71, Faglig samarbeid ligger i Norad.

5.1.4 Ambassadenes ansvar

Ambassadene har primært ansvaret for den løpende oppfølgingen og forvaltningen av avtaler i samarbeidslandene. Stasjonene bidrar med kontekstforståelse og har kontakt med nasjonale og internasjonale aktører som er engasjert i det geografiske nærrområde. Ambassadene samarbeider med og rapporterer til Ffu-sekretariatet. Videre legger ambassadene til rette for dialog mellom norske og samarbeidslandets institusjoner. Ambassadene bidrar med praktisk tilrettelegging i forbindelse med besøk fra Norge.

5.2 Samarbeid med norske fagmiljøer

Trendene innenfor utviklingsbistand tyder på at faglig bistand og overføring av teknologi og kompetanse stadig blir viktigere, på bekostning av blant annet kapitalinvesteringer. Hensikten med Ffu er at norsk kompetanse og erfaring skal spille en sentral rolle i programmet for å bistå til utvikling «i sør». Universitetet i Tromsø har på oppdrag fra Norad utarbeidet en kartlegging av det norske kunnskapsgrunnlaget og av relevante norske institusjoner på de enkelte fagområder.

Norad er, og vil i økende grad, være avhengig av effektivt samarbeid med eksterne norske kunnskapsmiljøer. Norad forvalter i dag en rammeavtale for konsulenttjenester med CDCF (Havforskningsinstituttet), som igjen kan inngå avtaler med Fiskeridirektoratet, Mattilsynet, Veterinærinstituttet og NIFES. Norad har også en rammeavtale med UiT, Miljødirektoratet og NMBU. Basert på kunnskapskartleggingen kan det vurderes behovet for andre avtaler både for konsulenttjenester til Norad og for prosjektsamarbeid. Flere kommersielle aktører har relevant spisskompetanse på fagfeltet. Nye institusjonsformer visker ut det tradisjonelle skillet mellom offentlige og private aktører, noe som gir utfordringer knyttet til anskaffelser og anbudsprosesser.

Norad skal sørge for avtaleverk og tilgang til kompetansemiljø som ivaretar behov både til aktører i utviklingsland, samt i Norad selv.

5.3 Internt samarbeid i Norad

Norad har virkemidler som retter seg direkte mot privat sektor og er en naturlig samarbeidspartner for Ffu. Næringslivsordninger og Ffu små sees i sammenheng. En kan se for seg at Ffu bidrar med komplementær støtte til rammebetingelser for næringsutvikling i utviklingsland.

Det er viktig å ha god kontakt mellom Ffu og enheter i Norad som har ansvar for temaer som forskning, skatt, anti-korrupsjon, kapitalflyt, styresett, menneskerettigheter, likestilling og utviklingssamarbeid med land i sårbare situasjoner. Sekretariatet har utarbeidet en kommunikasjonsplan i samråd med KOMM.

Sivilsamfunnsorganisasjoner kan bidra med innsats på lokalt nivå, jobbskaping, ressursbruk, økt produksjon, «co-management» (trekke inn småskalafiskere i forvaltningen på lokalt nivå), mikrokreditt, kvinner, markedsorientering etc. som bidrar inn i en verdikjedetenkning. Samtidig kan sivilsamfunnsorganisasjoner ha en rolle med ansvarliggjøring og påvirkningsarbeid. Dette gjelder bla fokus på det normative og rettighetsarbeid samt å stille krav til åpenhet og transparente prosesser som bidrar til en mer rettferdig fordeling av ressursene. Samarbeid med avdeling for sivil samfunn i Norad (SIVSA) er viktig for å sikre at støtten til sivil samfunn komplementerer øvrige innsatser i programmet. Det vurderes en egen prosess med støtte til sivil samfunnsprosjekter, i første omgang etter invitasjon. Det er aktuelt at en del av budsjetttrammen for faglig samarbeid (165.71) øremerkes NGO'er og forvaltes av SIVSA i samarbeid med Ffu.

5.4 Annet samarbeid

Multilaterale institusjoner som FAO og andre FN-organisasjoner (f.eks. UNODC), Verdensbanken og de regionale bankene er viktige samarbeidspartnere. Tett dialog er også viktig for å unngå overlappende engasjement. Ffu er et samleprogram for all norsk

fiskeribistand. Det bør sikres at støtten UD gir til FAO, GEF, GCF og andre multilaterale institusjoner er samstemt med Ffu, og at Ffu benyttes til faglige vurderinger. Ffu kan også inkludere fasilitering av FAOs normative arbeid.

Normative føringer på havområdet omfatter bl.a. Havrettstraktaten; FN-avtalen om fiske på det åpne hav; Flaggstatsavtalen; den internasjonale avtalen om havnestatskontroll; Biodiversitetskonvensjonen, FAOs atferdskodeks for ansvarlig fiskeri (Code of Conduct for Responsible Fisheries) med underliggende internasjonale handlingsplaner på forskjellige områder; internasjonale retningslinjer for henholdsvis retten til mat, for bærekraftig småskalafiske, og for rettigheter ('tenure') til fiske. Slike rammeverk stiller krav til enkeltlands revisjon og implementering av lovgivning og policyendring, og kan inngå i Ffu.

Normative føringer på havområdet omfatter bl.a. Havrettstraktaten, FN-avtalen om fiske på det åpne hav, Flaggstatsavtalen, den internasjonale avtalen om havnestatskontroll, Biodiversitetskonvensjonen, adferdskodeksen på ansvarlig fiskeri (Code of Conduct for Responsible Fisheries) med underliggende internasjonale handlingsplaner på forskjellige områder, internasjonale retningslinjer for retten til mat for bærekraftig småskalafiske, for ansvarlige investeringer i landbruk, skog og fiske; for rettigheter ('tenure') til fiske osv. Slike rammeverk stiller krav til enkeltlands revisjon og implementering av lovgivning og policyendring, og kan inngå i Ffu.

Foto: Ken Opprann

6 **VEDLEGG 3: «Målstruktur» og endringsteori**

Det vises til vedlagte målhierarki.

Visjonen eller overordnet mål for Ffu er redusert fattigdom i samarbeidslandene.

Utviklingsmålet er at fiskeri og akvakultursektoren bidrar til samfunnsøkonomisk utvikling i samarbeidslandene. Dette innebærer økt sysselsetting for kvinner og menn, samt bedre mat- og ernæringsikkerhet for befolkningen.

Forventet virkning er et langsiktig mål som rettfærdiggjør Ffu investeringene.

Aktuelle indikatorer på overordnet nivå kan brukes til å måle resultater etter en 5 års periode. Disse skal fortelle noe om bedre økonomi og økning i levestandard. FAOs statistikk SOFIA er relevant.

For å oppnå tiltaks mål (outcome) må flere resultatmål (output) være på plass, f.eks FoU-institusjoner leverer god kunnskap, pålitelige data, åpen, etterrettelig og forvaltning og økt oppdrettsproduksjon. Resultatmålene vil være gruppert iht til de 3 komponentene i programmet. Hvert prosjekt må utvikle output, basert på relevante indikatorer i tillegg til analyse av forutsetninger/antakelse samt risiko for å oppnå resultat. I vedlegg 1 er det skissert eksempler på output under den stiplede linjen. Dette er forslag som kan brukes i enkeltprosjekt.

6.1 Endringsteori

I en globalisert verden er det stadig større krav til at land må satse på forskning og utdanning for å være konkurransedyktige og utnytte ressursene på en måte som sikrer at økonomisk vekst kommer befolkningen generelt til gode. Kunnskap og kompetanse må bygges og utvikles. Ffu skal bidra til at denne benyttes av politikere, forvaltning, samt privat sektor og sivil samfunn. Næringslivet har en hovedrolle i å bidra til samfunnsøkonomisk utvikling, men er avhengig av ressursgrunnlag, rammebetingelser, marked og mulighet for eksport. For at Ffu skal kunne bidra på en konstruktiv måte, er det avgjørende å ha gode kontekstanalyser som viser hvordan ulike aktører agerer.

For å oppnå bærekraftig bruk av fiskeri og akvakulturressurser er det nødvendig men ikke tilstrekkelig med gode lov og regelverk, fungerende institusjoner samt relevante data og kunnskap. Politikken ligger utenfor Ffu, men ved å synliggjøre hva landene taper på dårlig ressursutnyttelse, UUU og fiskerikriminalitet, kan dette bidra til å skape en bevissthet hos beslutningstakerne til å ville forvalte bærekraftig og økonomisk.

6.1.1 Komponent 1: Fiskeriforvaltning, regelverk og bekjemping av fiskerikriminalitet.

Mål: Myndighetene forvalter fiskeriressurser og akvakulturuksjon på en bærekraftig måte.

For å oppnå en bærekraftig utnyttelse av ressursene er det nødvendig at alle aktører i fiskeri- og akvakulturnæringene bidrar til å forvalte ressursene på en ansvarlig måte som vil gi fremtidige generasjoner tilstrekkelig god og sunn fisk og sjømat. Dette innebærer at det fastsettes kvoter og bestemmelser for hvor stor fangst som kan tas og hvilket redskap som kan brukes, og at disse beslutningene implementeres.

Basert på erfaringer fra den norske forvaltningsmodellen, vil Ffu bistå utviklingsland. De ulike prosjektene er forskjellige i innretning og innhold, men en fellesnevner er at de skal

bidra til bærekraftig forvaltning. Ffu er basert på en antakelse om at bærekraftig forvaltning og utnyttelse av marine og vannressurser trenger strukturer som inkluderer private sektor, sivil samfunn og offentlig sektor, samt en tverrsektoriell tilnærming. Dette er en kompleks tilnærming hvor aktørene må forholde seg felles politikk og regelverk. FoU institusjoner bidrar med kunnskap og data; privat og offentlig sektor er i dialog og koordinerer for å sikre forutsigbarhet og rammebetingelser, mens sivil samfunn kan bistå med lokal næringsutvikling og ha en pådriverrolle i forhold til åpenhet etc.

God forvaltning er basert på implementering av god lovgivning og godt regelverk. Dette må igjen bli bygge på gode data og analyser av ressursituasjonen. Bedre tilgang til data som grunnlag for ressursforvaltning er viktig for å bidra til samfunnsøkonomiske mål. Bærekraftig oppdrett krever god systematisk forvaltning for å kunne øke produksjon av god og sunn mat. Denne skal igjen bidra til økte inntekter og en positiv samfunnsøkonomisk utvikling. Den økonomiske dimensjonen knyttet til fiskeri og oppdrett er viktig, men også komplisert og kan være et risikoelement. Dette kan være knyttet til lisenser, kvoter, skatt og avgifter, UUU og kapitalflukt.

God lovgivning, administrasjon og kontroll er fundamentet for en velfungerende ressursforvaltning.

I fattige land er det stort behov for lover som regulerer fiskerisektoren samt at disse håndheves. Solid lovgivning som regulerer fiskeriene må kombineres med kontroll og reelle sanksjonsmuligheter. Myndighetene må sørge for gode rammebetingelser for næringen, som infrastruktur, regelverk for produksjon etc. Det er også nødvendig for å sørge for kontrollert og lovlig eksport av sjømatprodukter over landegrensene.

Ulovlig, uregistrert og urapportert fiske (UUU) og fiskerikriminalitet er et stort problem. Det er estimert at global verdi av utviklingslands økonomiske tap som følge av UUU og fiskerikriminalitet er mellom 90 og 200 milliarder kroner årlig. Redusert ulovlig fiske bidrar til mer bærekraftige fiskerier, bedre økonomi for de som driver lovlig og bedre lønnsomhet og matsikkerhet fordi verdikjeden går gjennom formelle kanaler. Ved at fiskeri- og kystvaktinspektører får opplæring i håndheving av lovverket og at land deler etterretningsinformasjon kan kriminell aktivitet stoppes. En modell med nyttige erfaringer som bla har benyttes i Norge med samarbeid på tvers av institusjoner og fagfelt (Fiskeriforvaltningens analysenettverk, FFA) er aktuell for bistandssamarbeid. Dersom fiskeriene skal være bærekraftige og bidra til fattigdomsreduksjon, må sektoren forvaltes slik at utnyttelsen er innenfor bærekraftige rammer, noe som krever en slutt på ulovlig fiske.

Det tilstrebes en god forståelse basert på sammenhengen mellom fiskerinæring – forvaltning og beslutningstakere. Det forutsetter en politisk evne og vilje i landene til å implementere forvaltningsplanene på en god måte, samt sikring av en bærekraftig utvikling av oppdrettsnæringen. Risikofaktorer må avklares. Det kan være konflikt mellom

småskalafiskere og andre næringer (turisme), mellom småskala- og storskalafiske, samt mellom ulike sektorer som olje, fisk og miljø. Det er viktig at myndighetene bidrar til åpenhet om premisser for beslutninger og legger til rette for dialog med privat sektor og det sivile samfunn. Norge har erfaring med utvikling av integrerte forvaltningsplaner som hensynstar alle brukere av hav og kyst – noe som kan være nyttig for mange utviklingsland.

Gjennom Nansen-programmet skal Ffu bidra til systematisk innsamling og analyse av data. Disse er igjen grunnlag for nye og reviderte forvaltningsplaner. Gjennom rådgivning skal Ffu legge til rette for mer deltakende prosesser knyttet til policy og juridiske rammeverk, noe som igjen skal bidra til bedre lovgivning og dermed forvaltning. Ffu bistår prosjekt som gir myndigheter i utviklingsland tilgang til mer og bedre informasjon om UUU, samt mekanismer og systemer for bedre oppfølging og implementering. Synliggjøring av økonomiske tap skal være med å fasilitere bedre forvaltning og større innsats som gagnar en samfunnsøkonomisk utvikling.

Det kan være aktuelt å legge til eller endre andre aktiviteter, enten for å oppnå bredere og mer bærekraftige resultat, eller for å redusere risiko. Det kan vurderes å tilpasse fokus i Ffu over tid, f.eks. med økt fokus på miljø og klimaendringer.

6.1.2 Komponent 2 Forskning og utdanning

Mål: Forskningsmiljøer og utdanningsinstitusjoner bistår myndighetene og næringsaktører med kunnskap, data og råd om bærekraftig fiskeri og akvakultur.

Kunnskap og kompetanse er avgjørende for at et land skal kunne utnytte sine ressurser på en måte som bidrar til en bredere velstandsutvikling. Forsknings og utdanningsinstitusjoner bidrar med relevant kunnskap og data til beslutningstakere, næringsliv og sivilt samfunn slik at disse aktørene igjen har en dialog og koordinering for å sikre god forvaltning og forutsigbarhet. Kunnskap og kompetanse er avgjørende for en positiv samfunnsøkonomisk utvikling. Økt satsing på forskning og utdanning i et land er avgjørende for å bygge kapasitet som er grunnlaget for mer kompetente offentlige og private institusjoner. Dette gjelder både høyere utdanning og yrkesfaglig utdanning.

Utviklingen av oppdrettsnæringen i Norge var basert på nært samarbeid mellom forskning/akademia, privat sektor og forvaltning. Erfaringene viser at når aktørene samarbeider på en komplementær og konstruktiv måte kan det bidra til en vinn-vinn situasjon for både lokalsamfunn (jobber og verdiskaping) og storsamfunn (samfunnsøkonomi, eksport). Å bidra til at utviklingslandene i større grad klarer å utnytte yrkesrettet og høyere utdanning samt forskning vil være gjennomgående i hele Ffu-programmet. Innen oppdrett vil bedre kunnskap om fiskehelse, fôr, miljø, regelverk, drift, infrastruktur, marked etc. bidra til økt produksjon og salg, noe som igjen skaper mat, jobber, inntekt og skatteinngang.

Mange land mangler basiskunnskap om moderne og bærekraftig drift både i akvakultur og fiskeri. Oppdatert kunnskap om data, metoder og rammebetingelser for fangst og oppdrett er nødvendig både for å sikre en bedre og mer bærekraftig forvaltning, samt for å øke oppdrettsproduksjon. Det vil bidra til å sikre mattilgang fra hav og vann samt øke inntekter og sysselsetting fra fiskeri og oppdrett i fremtiden. Sivilsamfunnsorganisasjoner har en rolle i å være pådriver og bidra til åpenhet og transparente prosesser.

I mer enn 40 år har Nansenprogrammet disponert et havforskningsfartøy dedikert til bruk i utviklingssamarbeid. Det nye F/F Dr. Fridtjof Nansen vil gi en mer effektiv plattform for å utvikle metoder for framtidig rådgivning og bærekraftig fiskeriforvaltning. Fartøyet er en viktig arena for kunnskapsbygging og nettverksbygging for regionalt samarbeid. Forskere og forvaltere fra samarbeidsland får opplæringen om bord som inkluderer opparbeiding av data, skolering i moderne bestandsberegningssystemer og innsikt i høstingsprinsipper brukt i forvaltningen. Slik øker forståelsen av behovet for bærekraftig utnyttelse av de marine ressursene.

Prosesen fra forskning til forvaltning er flerleddet. Først må det samles inn tilstrekkelige data. Deretter må det finnes faglig kompetanse til å foreta bestandsberegninger basert på dataene. Neste trinn er å omgjøre bestandsberegningene om til faglig rådgivning om høstingsnivå på disse bestandene. I siste ledd må det så være etablert et forvaltningssystem som er kvalifisert, og som ikke minst har et politisk mandat, til å sette forvaltningsrådene ut i livet som konkrete reguleringer av fisket. Nansen-programmet søker å bidra til kompetansebygging i alle leddene. Effekten av programmet er imidlertid avhengig av at det er politisk evne og vilje i det enkelte land til å gjennomføre en bærekraftig bestandsforvaltning.

Investering i forskning, innovasjon og utvikling er nøkkel til næringsutvikling og jobbskaping, kunnskapsutvikling og en effektiv offentlig sektor. Internasjonalt samarbeid vil normalt styrke FoU systemene, samt kvalitet og nytte av opplæringen. Forutsetninger for at kunnskap skal kunne bidra er at de ulike institusjonene har evne, vilje og systemer til å utnytte og implementere denne. For å lykkes må det sikres at de strukturelle forhold er tilstede. Det må foretas en risikovurdering, basert på denne må det vurderes å sette inn avbøtende tiltak. Kompetente organisasjoner i det sivile samfunn kan være viktig for å påvirke myndigheter og næringsaktører til å ta gode beslutninger.

For å bidra til at ressursene i større grad skal komme befolkningen til gode, er det en forutsetning at forvaltning og politisk ledelse tar gode beslutninger mht tildeling av kvoter og lisenser. Ved at deltakere fra flere land deltar på samme regionale tokt, øker forståelsen for forvaltning av delte bestander.

6.1.3 Komponent 3: Næringsutvikling, inkludert akvakultur

Mål: Næringsaktørene utnytter fiskeriressursene og driver akvakultur på en bærekraftig måte.

Fiskeri- og oppdrettsnæringen i mange utviklingsland har et stort potensial for bærekraftig utvikling. I et tradisjonelt småskala kystnært fiskeri vil det primært være muligheter for bedre utnyttelse av alt tilgjengelig råstoff, reduksjon av utkast, tilgang på mer effektive fiskeredskap, høsting av utnyttede ressurser samt utnyttelse av verdikjeden overfor markeder.

Innen oppdrett vil næringslivet være avgjørende med kapital og kompetanse, samt markedstilgang for å bidra til økt produksjon. Kvinner er ofte involvert i oppdrett av yngel til settefisk, samt i produksjon av fiskefôr, og må sikres deltakelse. Når privat sektor opererer innenfor en ramme som er samfunns- og bedriftsøkonomisk lønnsom, samt miljømessig bærekraftig, vil dette kunne gi økte investeringer og produksjon, mer jobber/inntekter og bedre matsikkerhet.

Myndighetene kan bidra til flere investeringer ved å legge til rette ved gode rammebetingelser, bla forutsigbarhet og infrastruktur. Sivilt samfunn kan være en viktig pådriver og fasilitator for bærekraftig produksjon, forsyningskjeder og markedsorientering.

Infrastruktur for salg av fisk internt i samarbeidsland kan utvikles. Kvinnelige fiskehandlere vil dermed kunne tilby bedre kvalitet på fisken som tilbys kunder på landsbygda. Bedre tilgang til kvalitetsfisk kan bidra til bedre ernæring.

Et stort vekstpotensiale for å sikre mat og arbeid til en raskt voksende verdensbefolkning ligger i akvakultur, både marint og i ferskvann. Vekst og utvikling kan skje på grunnlag av overføring av kunnskap om moderne produksjonsteknologi, utbygging av oppdrettsanlegg, infrastruktur, produktutvikling og salg. Opplæring av næringsaktører er derfor viktig for å oppnå bedre ressursutnyttelse.

Det er nødvendig med flere investeringer for å øke produksjonen. Dette vil gi mer mat, sikre ernæring og bidra til sysselsetting og økonomisk vekst. Myndighetene i landene må ha god forståelse for risiki og flaskehals (regelverk, fiskehelse, infrastruktur og betingelser for eksport etc.) for å kunne utøve god forvaltning. Basert på norsk erfaring kan Ffu bidra med kunnskap og kompetanse, opplæring om produksjon, sykdommer, fôr, avl, marked, styrking av verdikjeden etc, samt til at myndighetene setter rammebetingelser.

I mange land er tilgang på kapital en kritisk faktor. Bedre tilgang til finansieringsordninger som mikro kreditt og fond vil føre til flere investeringer og økt akvakulturproduksjon. For å sikre at disse er bærekraftige, er det nødvendig å sikre rammebetingelser, bla lovgivning, god arealplanlegging, regelverk for fiskehelse etc.

